

СТАНОВИЩЕ

По конкурс за заемане на академичната длъжност „доцент“
в направление 2.1. Филология (Български език – синтаксис),
обявен от Югозападния университет „Неофит Рилски“ – Благоевград,
ДВ, бр. 31/ 05. 08. 2016 г.
От: проф. д-р Лилия Илиева

Единствен кандидат по конкурса е гл.ас. д-р Радослав Цонев.

1. Кандидатът отговаря на изискванията на изискванията, описани в чл. 24 на Закона за развитие на академичния състав, както следва: 1. Придобил е образователната и научна степен „доктор“, като е защитил докторска дисертация под ръководството на проф. д-р Иван Кочев, издадена и като книга: Цонев, Р. *„Говорът на град Банско“*. Благоевград: Унив. изд. „Неофит Рилски“, 2008, 365 с.; 2. Заемал е академичните длъжности „асистент“ и „главен асистент“ последователно от 2009 г., т.е. за срок, по-дълъг от две години, каквото е изискването на закона. 3. Представил е публикуван хабилитационен труд *„Разговорни съчинителни съюзи в българската устна комуникация (с оглед на конкуренцията между тях)“*. Благоевград, Университетско издателство „Неофит Рилски“, 2014, 196 с. Трудът не повтаря труда, представен за придобиване на образователната и научна степен „доктор“. 4. Осигурена е съответната преподавателска натовареност, съобразно правилника на ЮЗУ „Неофит Рилски“. 5. Кандидатът е представил и други трудове след защита на докторска дисертация, както и авторска справка за научните приноси на трудовете и цитиранията. Всички представени публикации са само от **специализирани научни издания**. Това ще подчертая специално, тъй като е редно научните трудове да се съдържат в библиотеки и да са на разположение на научната общност. В това отношение (и не само) Р. Цонев се представя като почтен и сериозен учен.

2. Представеният труд отговаря на профила на обявения конкурс, както и представените статии (по-голямата част от тях обаче са включени в представения труд).

Положително качество на представената научна продукция е, че някои от статиите не са части от отпечатаната книга и са в областта на други езиковедски раздели, което показва по-широки научни интереси и потенциал за научно развитие. Тук ще отбележа специално статията *„Мястото на отрицателната частица НЕ и на кратките местоименни форми край сказуемото в проста глаголна форма в българските говори“*. Авторът се е обърнал към многократно изследвания въпрос за мястото на българските клитики,

върху който има обширна литература в чуждестранната българистика, тъй като този въпрос привлича вниманието на синтактиците-генеративисти. По този въпрос защити в Санкт Петербург и дисертацията си нашият покоен колега П. Дошков. В същото време, значително по-малко място е заемал въпросът за реда на клитиките. Р. Цонев се е концентрирал върху реда на клитиките, при които едната е отрицателната частица „не“. В своето ценно изследване авторът е направил задълбочен преглед на българските диалекти и е свързал явлениято с историята на езика, като е очертал архаичния ареал, ареала на иновацията (приета в книжовния език) и зоните със смесен тип. Това изследване само по себе си има потенциал да се развие като по-обемно, с оглед на стилистичното използване на стария тип словоред, както и в езика на българските писатели, но най-вече - с оглед на механизмите, които са предизвикали движението и промяната в реда на клитиките.

В своите трудове Р. Цонев се е представил като наблюдателен изследовател, като е разкрил някои незабелязвани черти на разговорния синтаксис. Такъв характер имат например забелязаните и описани от него *„разговорни тавтологични рамкови конструкции, т. е. онези синтактични рамкови конструкции, които имат абсолютно еднакви лексикални елементи“*, от типа *Иван беше ли на изпита, или не беше Иван*. Авторът е намерил и примери от народното творчество, където те също се срещат.

В представения основен (хабилитационен) труд предмет на изследване са съчинителни съюзи, отбелязвани в речниците и граматиките като разговорни. Те са значително по-слабо изследвани от другите. Второто, което е интересувало автора, е тяхната конкуренция.

Р. Цонев е представил разговорните съюзи откъм произход, като трудолюбиво е събрал мненията за техния произход, изказани от различни автори (които обичайно са в съгласие помежду си). По този начин обаче не е взел отношение и по някои очевидно неточни твърдения на своите източници, напр., в първия том на БЕР, стр. 10, действително се твърди, че съюзът *ама* възхожда през турски към някаква арабска форма „emta“, която е фонетично невъзможна, тъй като в арабския език думата не може да започва с гласна.

По отношение на синтаксиса на устния език авторът с пълно право е изказал твърдението, че *„разговорната реч се отличава с още по-усложнен синтаксис, заради непълните (елиптични) конструкции, недовършените реплики и пр.“*(стр. 17). Усложняването идва от факта, че синтактичният анализ е изграден върху структурата

на фразата и изречението в писмения език, а по отношение на говоримия (и особено - в разговорния) в някои случаи е направо неадекватен. Това показва особената нужда от изследвания върху този тип синтаксис, които могат да доведат и до сериозни преосмисляния на синтактичната теория.

За целите на своето изследване авторът е събрал обемист корпус от материали. Можем да смятаме, че е дал съществени характеристики на разговорните конструкции.

Като една от ценните страни на труда ще отбележа избрания езиковедски подход към разговорния синтаксис. Той очевидно е по-адекватен (поне за случая) от други теоретични рамки, като например т.на. конверсативен анализ или анализ на дискурса, които често имат приложения с импресионистичен характер, а, като се има предвид, че импресионизмът като направление в живописта „открива“ и показва въздуха, в езикознанието въздухът на импресионистичните анализи често е „под налягане“. С това подчертавам достойнствата на труда на д-р Цонев, без да омаловажавам някои реални постижения и на анализите от сругите два типа, за които споменах.

3. Трудът, представен от Р. Цонев, буди някои размисли относно употребата на термини като „език“ и „реч“ в българското езикознание днес, 100 години след Сосюр, който разграничи понятието „език“ по начин, предаван на български като „език“ (в смисъл на система) и „реч“ (в смисъл на продукция). В този смисъл, традиционни термини като „части на речта“ стават анахронични, а също и по отношение на термина „разговорна реч“ възникват въпросителни, макар че той се използва от редица български автори. Да приемем, че от описваните особености - някои са само в речевата реализация, но щом те не са индивидуални и единични, вече са езикови! Смятам, че въпросът за статуса на явленията - речев или пък на равнището на езиковата система - следва да се уточни. Авторът, очевидно в нетерминологичен смисъл, използва термина „реч“ и в свои твърдения като *„Всъщност разговорната реч е една от разновидностите на книжовната реч, а диалектната е само говорима (устна) реч“*. Тук ще вметна, че днешната ситуация с диалектната „реч“ е доста по-сложна и са налице художествени произведения с претенциите да са написани на диалект, а те са били налице и в миналото, но не са се смятали за нещо, което заслужава внимание.

Р. Цонев не е като да не е забелязал разликите в речевото и езиковото равнище на явленията и, в статията си за повторителните конструкции, е отбелязал за тях, че „Според П. Асенова специфично балканското при тях е, че те са факт както на езика, така и на речта“ (Асенова 2002: 290). Всъщност, ако едно явление е факт на езика, то това явление може да се забележи само в речта, но обратното вероятно не е задължително. Тук, като апелирам за разграничаване на речевото и езиковото равнище, в никакъв случай нямам предвид конкретно трудовете на д-р Р. Цонев, а смятам въпроса за принципен.

Не приемам също използването от определени автори (руски, български, а чрез тях - и при автори от български произход във Франция) лингвистично неоправданото въвеждане на термините „диалог“ (в значение на „разговор на двама“) срещу „полилог“ (в значението „разговор на повече от двама), тъй като тези термини са очевидно погрешни. „Диалог“ в това значение се използва, като (погрешно!) се смята, че гръцкият по произход префикс *δια-* уж имал значението „две“, докато вярното е, че той точно съответства на нашия префикс *раз-* (в *раз-говор*). В термина „полилог“ пък, от гледна точка на гръцкия език, се изразява значението „който много говори“ (но няма идея за множество участници в разговора). Ако действително изследователите смятат, че е наложително терминологично да се разграничат диалозите според броя на участниците в тях, биха могли да използват и езиково по-обосновани термини. И тук бележката ми е по принцип и не засяга конкретно трудовете на д-р Цонев, представени за участие в конкурса, авторът не е единственият, който е използвал тези термини, но и аз не съм единствен пишещ, който възразява срещу това, ако имаме предвид и мнението на някои руски автори.

4. Заключение: Д-р Р. Цонев е представил успешна научна продукция, която впечатлява с находчивостта на анализите и богатството на материалите, въз основа на които обосновава своите наблюдения. Авторът очевидно успешно оправдава надеждите на своя учител проф. Иван Кочев и е постигнал убедителни успехи в науката за езика, които позволяват да се препоръча на почитаемото научно жури да присъди на д-р Радослав Цонев научното звание **доцент**. Без колебание ще гласувам „За“ избора и вярвам и в перспективите за по-нататъшното научно развитие на кандидата.

30 октомври 2016,

БЛАГОЕВГРАД

Подпис:

(Проф. д-р Лилия Илиева)